

Ünnepek ősidők óta léteznek és folyamatosan változnak a vallási, történelmi, helyi és társadalmi körülmények hatására. A pogány szokások közül sok még ma is felfedezhető ünnepeinkben, de vannak, amelyek már végleg eltűntek. Szokásainknak, jeles napjainknak szerteágazó gyökerei vannak, amelyek között van száz éves, de lehet közöttük ezer éves is.

Közös vonásuk a vigalom, a zene, a tánc, a megtisztulás, az elmélyülés, de a magunkba fordulás is. A legtöbbjükhez a szeretet, a békesség, a jókívánságok és az ajándékozás tartozik. Az ünnepek nélkülözhetetlenek az emberek életében, hiszen lehetővé teszik a kilépést a monoton munkából, a pihenést, a test és a lélek felüdülését, az erőgyűjtést. Ünnepeink lehetnek:

- gazdasági (szüret, aratás)
- életfordulós (lakodalom, keresztelők)
- egyházi (húsvét, karácsony)
- nemzeti (márc. 15, augusztus 20.)

Az ünnepnapokat a munkatiltalom, a meghatározott ételek fogyasztása, a megszabott viselet és a templomlátogatás jellemzi. Ha ezeket a hagyományokat valaki nem tartotta be, súlyos következménnyel járhatott. A kimondott szó varázserejében való hit egész sor szokás és hiedelemcselekmény kialakulásához vezetett. Ezek többszereplős dramatikus játékká is alakultak. Egy farsangi, szüreti, aratási vagy húsvéti ünnepi szokás pedig nagyobb közösséget is megmozgatott.

KARÁCSONYI ÜNNEPKÖR

NOVEMBER 30. ANDRÁS NAPJA: **András nap utáni vasárnap kezdődik Advent**, ekkortól kezdve karácsonyig nem tartanak táncos összejöveteleket, ilyenkor kellett a muzsikát bezárni. Ebben az időszakban szervezték meg és készültek fel a betlehemesek, kántálók, ostyahordók, szálláskeresők vagy más egyéb karácsonyi játékok előadói.

Ostyahordás:

Az ostyákat a kántor és a felesége sütötte két héttel karácsony előtt és az iskolás gyerekek hordták szét a családoknak. Amikor megérkeztek a családhoz, *Dicsértessék a Jézus Krisztussal* köszöntek, elmondták a jókívánságokat, áldást tartalmazó versüket és átadták az ostyákat. A háziak cserébe különböző élelmiszer adományokat adtak, pl. lisztet, babot, kolbászt, aszalt gyümölcsöt, almát. Ezeket aztán elvitték a kántornak, aki természetesen egy részét átadta nekik.

Ostyasütő vas

Adventi ostya

Kántálás:

Egyes vidékeken az adventi időszak kezdetét a kisgyermek kántálása, karácsonyi köszöntése jelezte, amikor is a gyerekek egy kis csapatot alkotva keresik fel a település családait. Engedélyt kérnek a kántálásra, majd az ablak alatt, vagy a házban elmondják énekes, jókívánásokkal teli, adománykérő rigmusukat. Ezért a háziaktól diót, almát, kalácsot kaptak, amelyet összegyűjtöttek egy tarisznyába és később elosztották maguk között.

Kántálás

Szálláskeresés, szentcsaládjárás:

Kilenc, egymást jól ismerő és közel lakó család összeállt és december 15-től kezdve, karácsony estéig, naponta más családnál adtak szállást a Szent Családot ábrázoló képnek vagy szobornak. A házi oltárra helyezték, előtte mécses gyújtottak, közösen énekeltek, imádkoztak.

NOVEMBER 30. ANDRÁS NAPJA, a legjelentősebb házasságjósoló, varázsló nap:

- Gombóc főzés: A gombócokba egy-egy férfinév rejtő cédulát raknak, amelyik először jön fel a víz színére a főzéskor, az lesz a jövőbelije neve.
- Ólomöntés, gyertyaöntés: A forró ólmot vagy gyertyaviaszt kiöntik egy felületre és a kialakult alakzatból jósolnak a jövőbeli párjuk foglalkozására.
- Ereszrálás: Megrázták a zsúpfedeles ház eresztét, ha a lány kötényébe búzamazag hullott, akkor jó módú legény veszi el, ha rozsmag, szegény lesz a férj, ha pondró hullott, akkor a lány a következő évben teherbe esik.
- Hallgatózás: Megrugdosták a disznóól oldalát és ahányszor röffentett az ijedségtől a disznó, a lány annyi év múlva megy férjhez.
- Jóslás cédulákkal: A legények így jósoltak: cédulákra lányneveket írtak és Luca napjáig minden nap eldobtak egyet. Az utolsóként maradt cédulán levő név árulta el a jövőbelijük nevét.

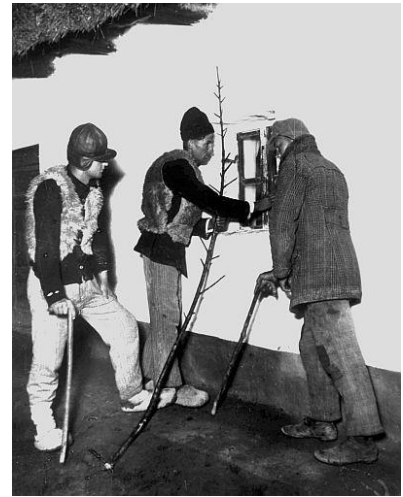

Jóslás gombóccal

Jóslás ólomöntéssel

Sok helyen ezen a napon vágtak először disznót. A disznóölések időszaka kezdődött ilyenkor és egészen farsang végéig tartott. Ekkorra az állatok jól meggömbölyödtek és az idő is elég hűvös ahhoz, hogy a húst raktározni lehessen. Disznótorok alkalmával adománygyűjtő alakoskodók is járták a házakat és a frissen leölt disznóból szerettek volna kóstolót kapni. Énekeltek, tréfás szövegeket és jókívánságokat mondtak egy kis adományért. Az ablakon bedugott nyársukra kellett feltűzni a sütnivaló hurkát, kolbászt. Ha a háziaknak nem tetszett az énekük, vagy nem mondtak elég sok jókívánságot, akkor faforgáccsal tömött hurkát tettek a nyársra.

Nyársot tesznek be az ablakon az alakoskodók

DECEMBER 4. BORBÁLA NAPJA:

E napon teszik vízbe a Borbála ágat cseresznye, barack vagy mandula ágból, mert ha karácsonyig kivirágzik, akkor a lány biztosan férjhez megy. A nőknek dologtöltő nap, látogatóba sem szabadott menni.

DECEMBER 6. MIKLÓS NAPJA:

Városokból kiindulva terjedt el a Mikulás-járás szokása. Az ünnep előestéjén piros, püspöki ruhába öltözött, fehér szakállal álcázott Mikulás betér azokba a házakba, ahol kisgyermek van. Vizsgáztatja, megimádkoztatja, majd tudásuk és viselkedésük alapján megjutalmazza, vagy virgáccsal megfenyegeti őket.

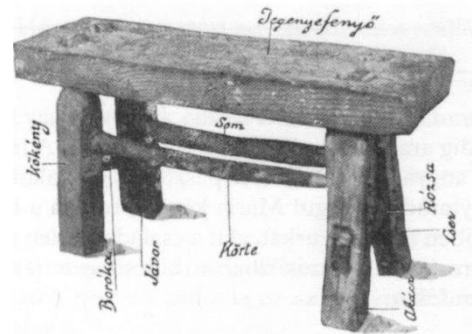

DECEMBER 13. LUCA NAPJA:

Ez az év legveszélyesebb gonoszjáró napja, ezért a nők számára tilos mindenféle munkavégzés és a rontás ellen fokhagymával kentek be minden ajtót, ablakot.

-Luca székek:

Ekkor kezdik készíteni a *Luca széket*, amire a karácsonyi éjféli misén felálltak, így megláthatták a boszorkányokat. Utána azonban futva kellett hazamenni és a széket azonnal elégetni, mert akit elkaptak a boszorkányok, annak rossz vége lett. Ám le lehetett lassítani a boszorkányok üldözését, ha mákot szórtak el maguk után, mert amíg a boszorkány felszedegette a mákot, addig haza lehetett előtte érni. Ezt a széket a gazda készíti saját kezével, több fajta fából, szög nélkül.

Luca székek

-Kotyolás:

Fiatal legények házról-házra járva „kotyolnak”, vagyis a házaknál termékenységre, bőségre utaló kívánságokat mondanak, megvarázsolják a tyúkokat, hogy jól tojjanak. A jókívánságokat a gazdasszony kaláccsal, kolbásszal, aszalt szilvával köszönte meg.

Kotyoló gyerekek

- Jóslások, jövendölések, babonák:

Ezen a napon nem jöhetett női látogató a házhoz és mivel azt tartották, hogy aznap semmi sem kerülhet ki a házból, még a kölcsönkérőt is elküldték.

A tojáshaszon elősegítése miatt tilos volt fenni, varrni, mert bevarrták volna tyúkok fenekét, de babot kellett fejteni vagy tollat fosztani, hogy könnyen és sokat tojjanak a tyúkok. Délután a gazdasszonynak le kellett feküdni, hogy a tyúkok is jól üljenek a kiköltendő tojóson. Férjhezmenetelről is e nap jósoltak, forgácsot tettek a fejük alá, hogy megálmodják a férjüket vagy kimentek hasábfáért és ha a fa páros volt, férjhez megy a lány.

A következő év időjárására is jövendöltek, 12 db. dióhéjba vizet, vagy hagymahéjba só tettek, mindegyik egy hónapot jelentett. Amelyikben másnap nem volt víz, illetve vizes lett a só, az azt jelentette, hogy száraz, vagy nedves lesz az a hónap.

Szerencsevarázslásként a sülés előtt álló pogácsába pénzt rejtettek, és aki kisülés után megtalálta, az egész évben szerencsés lett.

Somgallyat tettek vízbe, ha karácsonyig kizöldült, akkor hamarosan férjhez ment a leány.

Erősíthették a varázslatot azzal, hogy ezzel a somgallyal titokban megérintették a kiszemelt legényt, a karácsonyi mise után.

-Lucabúza:

Ún. Lucabúzát csíráztattak, ami ha karácsonyig kizöldült, akkor a következő évben jó lesz a termés.

-Fehérleples alakoskodás:

Luca napján néhány településen, fehér leplekbe öltözött legények és lányok jártak házról, házra. Az arcukat vagy eltakarták, vagy belisztezték és lisztbe mártott tollseprűvel mímelték a meszelést, hogy elűzzék a rosszat. A háziak arcát is megérintették, hogy ne legyenek kiütésesek. Eközben tilos volt megszólalniuk.

-Luca napi tréfák:

Ezen a napon a tréfás kedvű legények kicserélték a kapukat, szétszedték és a háztetőn újra összerakták a szekeret. Ezt a tréfát azokkal a gazdákkal szemben tették, akikre valamilyen okból nagyon haragudtak. Luca tököket is készítettek: kivájták a tököket, rá szemet, szájat faragtak, belsejébe gyertyát tettek és éjjel az ablak elé állva, azon bekopogtatva ijesztgették a házigazdákat.

Házi feladat: Kérlek, keresd meg az interneten a hagymajóslást, hagymakalendáriumot és rajzold le!

11. óra

DECEMBER 25. KARÁCSONY NAPJA:

A kereszténység **ezen a napon ünnepli Jézus születését**. A parasztság körében karácsony ünnepe központi helyet foglal el.

A mai karácsony jelképe, a karácsonyfa régen egyáltalán nem volt ismert. Csak kb. 50 éve terjedt el. Ezért régen nem úgy díszítettek karácsonyra, mit most. A hagyományosan berendezett parasztház legjobban tisztelt bűtora, az asztal volt. Beterítésére csak nagyon ünnepélyes alkalommal kerülhetett sor. Karácsonykor piros csíkos abroszt tettek rá, mert a piros szín az örömet jelentette. A karácsonyi abrosz varázserejű volt, ebből vetették a gabonát, takarták be vele a beteget. Az asztal alá és rá, olyan tárgyakat helyeztek, amelyekre a következő évre való szerencsájük eljövételét remélték, pl. gabonát, ekevasat, kapát, boronát, lószerszámot, stb.

A vacsora katolikus helyeken böjtös volt, káposzta, bab, aszalt gyümölcsből leves, mákos vagy túrós tészta. Reformátusoknál töltött káposzta, diós-mákos kalács.

Viszont több volt a csemege az asztalon, alma, dió, aszalt gyümölcs, méz, sült tök, ostya, stb. Az almát annyi részre vágják, ahányan az asztalt körülülték, ettek belőle, hogy ha a következő évben valaki eltévedne, az almára gondolva hazataláljon. Az eladó lány az almára öntött vízben mosdott, hogy szép piros legyen, az állatokat is megittatták ezzel a vízzel, hogy egészségesek legyenek.

A karácsony éjszakáján merített kútvizet a kis Jézus fürdővizének tekintették, „aranyos víznek” nevezték, ebből kellett innia az egész családnak, sőt fürödni is, hogy mindenki egészséges legyen a következő esztendőben.

Az egészséges dióval egészséget, a férges dióval betegséget jósoltak.

A következő évre való pénzbőséget pedig apró szemű élelmiszerek fogyasztásával akarták biztosítani, pl. babbal, lencsével, borsóval.

A karácsonyi asztaltól evés közben nem szabadott felállni, mert nem fognak jól kotlani a tyúkok, vagy elszállnak a méhrajok. A karácsonyi lakomából az állatoknak is adtak, az asztalon maradt morzsát eltették, mert varázsereje volt, jó volt beteget füstölteni, tűzre vetve vihar ellen, szerelem felkeltésére, rontás elhárítására.

Betlehemezés:

A karácsony egyik legnépszerűbb népszokása a betlehemezés. Ez egy vidékenként eltérő dramatikus, tréfás, pásztorjelenet, amelyet házról-házra járva adtak elő gyermekek. A játék fő elemei: az öreg pásztorral folytatott beszélgetés, a pásztorok ébresztése, és ajándékvitele. A szereplők táncolnak, énekelnek, majd célzásokat tesznek az adományokra, amelyet ha megkapnak, elvonulnak.

Betlehemezők

Regölés:

Karácsony és újév között jártak a regölők. A regölés termékenységvarázsló, párokat összebűvölő és adománygyűjtő szokás. Több fiúból vagy legényből álló csapat állít be házakhoz, főként oda, ahol eladó korú leány vagy legény van. Rossz ruhát, vagy szőrével kifelé fordított bundát viselnek. Engedélyt kérnek a regölésre, amelyet ha nem kapnak meg, pokoli lármával és kárt téve vonulnak tovább, közben a bőség ellenkezőjét kívánják. Ha viszont engedélyt kapnak, akkor énekelnek és zenélnak. Isteni segítséget kérnek, a gazdasszonynak

Regösök

és a gazdának bőséget kívánnak, a párokat összebörönálják, végül adományt kérnek. Úgy tartották, hogy akit ilyenkor összeénekeltek, azok a következő évben összeházasodnak.

DECEMBER 31. SZILVESZTER NAPJA: Az év legvidámabb éjszakája az első évezred végén élt Szent Szilveszter pápa ünnepe. Ezen az éjszakán eltemetik az óévet és különböző varázslásokkal, mágikus praktikákkal próbálják megtudni, hogy mit hoz az új esztendő. Fontos, hogy ilyenkor zajt keltsenek, hogy elűzzék a gonosz szellemeket.

JANUÁR 1. ÚJÉVI SZOKÁSOK:

Általános hiedelem, hogy amit újév napján cselekszünk, az hatással van az egész évre. Az év első napja minden népnél szerencsevarázsló és gonoszűző ünnep. Korán keltek, hogy egész évben korán fel tudjanak kelni, kútnál mosdanak, hogy egész évben frissek legyenek, tiltották a pénzkidást, a bontást, nehogy ezt kelljen tenni egész évben. Fontos szerepe volt ilyenkor a jóslásoknak is, amellyel megpróbálták kideríteni, hogy milyen lesz az új esztendő.

A lányok férj jósló praktikákat is végeztek ilyenkor, pl. ólomöntéssel, galuskafőzéssel, próbálták megtudakolni a jövőbeli nevét. Ezek a varázsló cselekedetek a gazdasági étellel is kapcsolatosak lehetnek. Pl. a tyúkokat aznap abroncsból etették, hogy egy helyre tegyék majd a tojásukat, a gyümölcsfákat megfenyegették, hogy teremjenek, zajt keltettek, hogy az állatok felébredjenek, másik oldalukra forduljanak, így biztosan egészségesek legyenek az új évben. Egy fiatalembert beöltöztettek öreg, görnyedt hátú embernek, aki megszemélyesítette az óévet és végigkergették korbáccsal a falun. Újévkor az ételeknek is jelentősége volt, pl. biztosan ettek kenyeret, hogy legyen egész évben, malacot vagy disznóhúst esznek, hogy az előtúrja a szerencsét, szárnyast viszont biztosan nem, mert az elkaparja. A bab, a borsó, a lencse, a kukorica, a rizs fogyasztása sok pénzt biztosít a következő esztendőre.

ÚJÉVI SZOKÁSOK, BABONÁK

- Sok háznál mandulaszemet vagy más apróságot főztek a lencsefőzelékbe, és az a leányzó, aki ezt megtalálta, a babona szerint férjhez ment a következő esztendőben.
- Régi szokás az egész kenyér megszegése is, hogy mindig legyen a családnak kenyere.
- Újév napján semmit ne vigyünk ki a házból, mert a hagyomány szerint „elszáll a tehén haszna”.
- A Dunántúl egyes részein úgynevezett *tollaspogácsát* sütöttek: a pogácsák közül előre kijelölték, melyik családtaghoz tartoznak, és egy-egy madártollat szúrtak beléjük, majd a tollak sütés alatti sorsából következtettek az emberek sorsára. Akinek a tolla megégett, az már nem érte meg a következő tollaspogácsa-sütést.
- Ismert szokás volt vidéken a *nyájfordítás* is, a cél az volt, hogy az állatok felébredjenek és a másik oldalukra feküdjenek, így gondolták szaporaságukat biztosítani.
- A bukovinai székelyek szilveszterkor hagymából jóstak a következő évi időjárásra. A gazda félbevágott egy fej vöröshagymát, 12 réteget lehántott róla, ezek jelképezték egyenként a hónapokat. Mindegyikbe szórt egy kevés sót, és amelyikben reggelre elolvadt, az a hónap csapadékosnak ígérkezett, ha azonban a só megmaradt a hagymalevélben, akkor abban a hónapban szárazságra lehetett számítani.
- Szokás volt kora reggel friss vízben mosakodni, hogy egészségesek maradjanak. Aki reggel a kútról elsőnek mert vizet, „elvitte az aranyvizet”, és egész évben szerencsés volt.
- Tilos volt kölcsönkérni és kölcsönadni bármit, beleértve a pénzt vagy a használati tárgyakat is. Aki korábban kölcsön kapott valamit, újév napjára visszaadta a tulajdonosnak.
- Ezen a napon nem szabad orvost hívni, orvoshoz menni, mert akkor betegséggel töltjük majd a következő évet.
- Az újév első napján igyekeztek tartózkodni a veszekedéstől, házi viszálykodástól. Ugyanígy kerülendő volt mosni, teregetni, varrni, fonni, ez akár a család egy tagjának halálát is hozhatja.

Házi feladat: Kérlek, gyűjts még legalább három olyan újévi szokást, amelyet a te családod végez!

JANUÁR 6. VÍZKERESZT:

Az egyik legrégebbi egyházi ünnep, Jézus születésnapját és az évkezdetet is ezen a napon ünnepelték.

Víz szentelése:

Az egyház ezen a napon emlékezik meg a napkeleti bölcsekről és Jézus megkeresztelkedéséről, e napon vizet szentel. A víz tisztító erejében vetett hitük szerint, a megszentelt vizet az élet minden területén a bölcsőtől a koporsóig mindenhol felhasználták.

Víz szentelése

Házszenelés:

Katolikus helyeken megszentelik a házakat, a szemöldökfára keresztet rajzolnak és felírják a Gáspár, Menyhért, Boldizsár név kezdőbetűit, mert ez megvédett a boszorkányok rontásától és a villámcsapástól is. A házigazdától kapott adományokat a pap és a kántor osztotta szét egymás között.

Házszenelés

Háromkirályjárás:

A háromkirályjárás is egy adománykérő, ünnepköszöntő szokás, amely a három napkeleti király történetét eleveníti fel. Fiúk összeállnak kis csapatná és díszes süvegben, fehér ruhában járnak házról-házra, egy jellegzetes kiugratható szerkezetre szerelt csillaggal. A köszöntőjük egy részén ugratják ki ezt a csillagot, amely mindig nagyon tetszik a kicsi gyermekeknek.

Háromkirályjárás

Manapság a karácsonyfát is ezen a napon bontják le és elkezdődik a farsang időszaka is.

Jan. 6. $\Longrightarrow$ farsang időszaka $\Longrightarrow$ hamvazó szerdáig $\Longrightarrow$ nagyböjt 40 napig, húsvétig

A farsang időszaka zajkeltéssel, kolomprázással, ostorpattogatással, a farsang kihirdetésével indul és Hamvazószerdáig, a Nagyböjt kezdetéig tart.

A kezdő napja állandó, a vége azonban változó. A böjt a húsvétot megelőző 40 hétköznap. Mivel húsvét ideje a tavaszi napéjegyenlőséget követő holdtölte utáni első vasárnap, így változik az ideje.

A farsang e két végpontja között gazdag szokásokkal találkozhatunk tájegységenként eltérően, gyakoriak az álarcos, jelmezes alakoskodások. Gólyát, kecskét, lovat, medvét jelenítenek meg és dramatikus játékokat adnak elő. Jellegzetes játék volt ilyenkor a böjt és a farsang harcát megjelenítő Cibere vajda és Konc király küzdelme, amelyben Cibere vajda a böjti, egyszerű, cibere ételt, Konc király pedig a húsos, zsíros ételeket jelképezte.

Több területen bekormozott arcú fiatalok jártak házról házra és jókívánságokért cserébe szalonnát kaptak a nyársukra.

Ezen időszak jellegzetes szokása a Mohácson élő sokacok, busójárása is.

A Dunántúlon és Erdélyben is szokás volt a farsangi felvonulásokon, az egész falu előtt kigúnyolni a férjhez nem ment lányokat és az öreglegényeket is.

Ezek az alakoskodó szokások a farsangi időszak végére, a farsang farkára összpontosultak, vagyis farsangvasárnapra, farsanghétfőre, és húshagyókeddre.

A farsangvasárnap előtti csütörtökön, az ún. kövércsütörtökön jó zsíros ételeket főztek, hogy így bő legyen a termés és kövérré hízzanak majd a disznók. A farsangi ételeket igyekeztek a nagyböjt kezdetéig, hamvazószerdáig elfogyasztani. A húsvét vasárnapig tartó böjtben húst és zsíros ételeket nem fogyasztanak (ekkorra már el is fogynak a kamrából ezek az ételek), főtt tésztákat, aszalt gyümölcsöket és korpából készült ételeket esznek.

A nagyböjti időszak Jézus 40 napos böjtlésének és kínszenvedésének állít emléket. Böjt idején tilos a bál, a lakodalom, a zene, a hangoskodás. Ilyenkor bekormozott arcú vagy maszkos férfiak is jártak házról-házra, nyárrsal a kezükben és köszöntőt mondtak, a nyársra pedig szalonnát tűzettek. Ha lányok tették ezt, akkor tojást kértek a köszöntőért.

A Mohácson lakó délszlávok kezdték el az ún. *busójárást*, ilyenkor a férfiak faragott, szörnyre emlékeztető, gyapjúfürtökkel díszített álarcot vettek fel, nagy subába öltöztek és óriási zajt csapva vonultak át a falun, így kergetve el a telet, a rosszat, a betegséget.

Busójárás

FEBRUÁR 2. GYERTYASZENTELŐ NAPJA: Tavaszkezdő ünnep, a házakban eloltják a tüzet és szentelt gyertyával világítanak. A szentelt gyertya Krisztus jelképe. Úgy gondolták, hogy a gyertya lángja megvédi a csecsemőket, a betegeket, a halottakat a gonosz szellemektől. Időjósító nap is, ha a barlangjából kijövő, téli álmából ébredő medve napos időt talál és meglátja az árnyékát, akkor visszabújik, mert hosszú lesz még a tél.

FEBRUÁR 3. BALÁZS NAPJA:

Balázs a diákság pártfogója. Ezen a napon tartják a Balázs járást, amikor házról-házra járva iskolába toborozták a gyerekeket. Az eredeti célja azonban más volt. Szent Balázs napján osztotta a katolikus egyház a Balázs áldást, a torokfájás ellen. Az áldás hatékonyságába vetett hit tette Szent Balázst, a gyerekek védőszentjévé. A Balázsjárásnak ez az áldáskérés lehetett az eredeti célja, ez vált adománykérő, alamizsnagyűjtő, iskolába toborzó szokássá. Az iskolába csalogatás közben adományt kértek, szalonnát, babot, kolbászt, tojást, lisztet, amit elvittek a tanítójuknak.

Balázsoló gyerekek

MÁRCIUS 12. GERGELY NAPJA:

Gergely az iskolák pártfogója. Ezen a napon tartották a Gergely-jarást, amikor a nebulók végiglátogatták a falu házeit, énekeltek, verset mondtak és adományokat kértek a tanító és az iskola számára. A diákokat a tanítóknak kellett toborozni az iskolába, mivel a kötelező iskolába járást, csak a 19. század végén vezették be. Ezért a tanítók dolga volt becsalogatni a gyerekeket az iskolába. Így a tanító betanította az ügyes diákokat versekre, dalokra és a katonai toborzás mintájára hívták a többi gyereket. Szent Gergely vitézeinek mondták magukat, papírcsákót és fakardot viseltek és istenfélő életre buzdítottak. Bemutatták az iskolai életet, számot adtak az eddigi ismereteikről, csalogatókat mondtak és adományokat gyűjtöttek. Az adomány ugyan a tanítót illette, de ő mindig jól meg is vendégelte belőle a nap végén a gyerekeket.

Gergelyjárás

Böjti játékok:

A böjti időszakban ugyan tilos volt a mulatozás, de a fiatalok nem maradhattak teljesen szórakozás nélkül, ezért jellegzetes böjti játékok alakultak ki. Elsősorban a böjti vasárnapokon összegyűltek a fiatalok és kizárólag csak énekszóra táncoltak, játszottak.

Egymás kezét fogva, énekelve, kapus játékokkal vonultak át az egész falun.

A fiúk játszották az ún. sajbózást, amikor vesszéből készült karikákat botra tűztek, meggyújtottak és a fejük felett meglóbálva egy deszkához csapták. Közben a kiszemelt leány nevét kiabálták, így varázsolva maguknak szerelmet.

A fiúk és a lányok közösen játszották az ún. mancsozást, ami egy csoportos játék. Botok és golyók szükségesek hozzá, a magasba dobott golyót kell az ütővel eltalálni. Akinek ez nem sikerült, az sajnos kiesett a játékból. A mancsozóbotot a fiúk gyakran gyönyörűen kifaragták és annak a leánynak adták ajándékba, akibe szerelmesek voltak.

Kapus játék

Mancsozás és mancsozó bot, golyóval

Házi feladat: Kérlek, nézz meg az interneten egy rövid filmet a mohácsi busójárásról, és írd róla 5 mondatot a füzetedbe! / Mi volt benne érdekes, különleges, ismeretlen, ismerős, stb.../

A húsvéti ünnepkör a húsvétvasárnapot megelőző virágvasárnappal kezdődik, ezután következik a nagyhét, a húsvétvasárnap, húsvéthétfő és végül fehérvasárnappal zárul ez a két hetes időszak.

MÁRCIUS 21. BENEDEK NAPJA:

A tavasz első napja, a napéjegyenlőség ideje. Ezen a napon zsírt és fokhagymát szentelnek, amelyeknek ezután gyógyító ereje lesz.

VIRÁGVASÁRNAP:

Húsvét előtti vasárnap, Jézus Jeruzsálembé való bevonulásának emlékünnepe.

- Barkaszentelés:

Ezen a napon végzik a barkaszentelést, amikor kisgyermekek barkás ágat szednek, és a templomba viszik megszenteltetni. Ezt a szentelt barkát gonoszűzőnek, betegséggógyítónak tartották, sőt a jégesőt is elűzi és a villámcsapástól is megóv. A gazdasszony megszámolta, hogy hány szem barka van az ágon, mert úgy tartotta, hogy pont annyi kislibája kel majd ki tavasszal.

Barkaszentelés

- Kiszehajtás:

Virágvasárnap tartják a palócok a kiszehajtást. Egy szalmabábut menyecskeruhába öltöztetnek a tél jelképeként fiatal lányok, végigviszik dalolva a falun, majd a vízbe dobják vagy elégetik. Ez a szokás a téltemetés az ébredő természet ősi ünnepét, a húsvétot vezeti be. Figyelnél kellett, hogy út közben vissza nem fordítsák a bábut, mert akkor visszajön a hideg, a betegség vagy a jégeső a faluba.

Viszik a kiszehábot

- Villőzés:

A villőzés szokásához zöld ágakat gyűjtöttek a lányok, összekötötték, színes szalagokat tettek rá és kifűjt, díszes tojásokkal díszítették. 8-10 lány vitt egy villóágot, ami a tavasz közeledtét jelképezte. Házról házra jártak és jókívánásokat énekeltek. A gazdasszony letört egy kis darabot az ágból, és megveregette vele a lányokat, miközben ezt mondta nekik: „Mind menjetek férjhez!”

Díszítik a villót

A letört gallyat eltette és mikor kikeltek a kislibái átbújtatta őket alatta, hogy egészséget varázsoljon nekik.

Volt olyan falu, ahol a kiszehajtás és a villőzés szokása összekapcsolódott. A kiszével kivitték a telet a faluból, a villóval pedig behozták a tavaszt.

NAGYCSÜTÖRTÖK:

Ezen a napon „Rómába mennek a harangok”, vagyis utoljára szólal meg a harang nagyszombatig. Az idő jelzésére a gyerekeket kérték fel, akik kereplővel szaladtak végig a falun, hirdetve pl. a delet vagy a mise kezdetét. Jellegzetes nagycsütörtöki szokás az egyházban az ún. „lábmosás”, amikor a pap 12 férfi lábát megmossa, arra emlékezve ezáltal, hogy Jézus is megmosta 12 tanítványának a lábát az utolsó vacsora előtt.

Ezen a napon nem őrizték, hanem hagyták kihunyni a tüzet, nem is gyújtották meg nagyszombatig, így nem is főztek addig. Több területen nagycsütörtököt zöldcsütörtöknek nevezték, mert fiatal csalánt, vagy spenótot ettek, hogy jó termésük legyen. Sőt, a csirkék ételébe is vagdostak bele csalánt, hogy azok egészségesek legyenek.

NAGYPÉNTEK:

Jézus kereszthalálának ünnepén tartják a legszigorúbb böjtöt.

Általános tisztálkodási napnak is számít, a házon betapasztják a repedéseket, kimeszelnek kívül-belül, nagymosást tartanak, takarítanak, még az állatokat is megfürösztik. Egészség és szépségvarázslás volt az oka, hogy ezen a napon a lányok a patakban, vagy a kút vizében mosakodtak. Nagypénteken, sok helyen nem gyújtanak tüzet.

NAGYSZOMBAT:

Este befejeződik a böjt, amit harangszó jelez, ezután tartják Jézus feltámadásának ünnepét. A tüzet ősi módon, csiholással, dörzsöléssel újra meggyújtják és megszentelik. Az asszonyok aztán ezzel a szentelt tűzzel főzik meg a húsvéti ételeket. Ezen a napon vizet is szentelnek, aminek egy részét hazaérve szétlocsolják az udvaron, hogy ne járjon arra ártó béka.

A leglátványosabb szokás ilyenkor a feltámadási körmenet.

Tűzszentelés

Feltámadási körmenet

HÚSVÉTVASÁRNAP: Ilyenkor van a kereszténység legnagyobb ünnepe, ekkor ünneplik Krisztus feltámadását. Ezen a napon tartották régen a húsvéti határjárást, amikor az egész falu népe körbejárta a földjeit, kitisztogatta a forrásait, területeinek jelölését megújította. Több helyen ún. Jézuskeresést tartottak, ami azt jelenti, hogy valaki elrejtí Jézus szobrát a legtávolabbi keresztnél, és a határjárás alkalmával megtalálva együtt visszaviszik a templomba.

Ezen a napon tartják a húsvéti ételszentelést is, amikor egy kosárba beteszik a sonkát, tojást, kalácsot, tormát, sőt és a húsvéti mise alkalmával megszenteli azt a pap.

Dologtiltó nap, nem szabadott főzni, varrni, seperni. Sok helyen bált rendeztek ezen a napon.

Határjárás

Ételszentelés

HÚSVÉTHÉTFŐ:

A legnépszerűbb húsvéti népszokások ideje, elsősorban a fiatalság ünnepe.

Húsvéthétfőt régen *vízbevető*, *vízbehányó hétfőnek* nevezték. Ez jelzi a locsolkodás régi módját. A lányokat gyakran tiltakozásuk ellenére is a patakhöz, folyóhoz hurcolták a legények, ott megmártották őket, vagy a kútnál öntözték őket vederszám. A húsvéthétfői locsolás elsősorban az eladókorú lányok szépség és egészségvarázslása volt. A legények a kiszemelt jövendőbelijüket, a házas férfiak rokon asszonyokat, a fiúgyermek lányokat locsoltak.

A locsolóversek nem régiak, ezek már a XX. század szüleményei. A fiúk, férfiak a locsolásért hímes tojást, szalonnát, alkoholt kaptak. A húsvéti szokásokban nagyon fontos szerepe volt a tojásnak, amely termékenység, feltámadási szimbólum, hiszen Krisztus is úgy jön ki a sírból, mint a madár a tojásból. Díszítése szintén tájegységenként különböző, mint a viselet, a hímzés vagy az építészet. A motívumok és színek sajátos nyelvrendszert alkottak, jelentésük, üzenetük, érzelempozitív szerepük is volt.

FEHÉRVASÁRNASZOKÁS:

A húsvéti ünnepkör zárónapja a húsvét utáni első vasárnap, fehérvasárnap. Ezen a napon tartották a barátságkötés szertartásos szokását a komálást, mátkálást. Ilyenkor küldték egymásnak a lányok a komatálat, amibe hímes tojást, süteményt, gyümölcsöt, bort tettek. Verssel köszöntötték egymást, kicserélték a komatálat és ezzel életre szóló barátságot kötöttek.

PÜNKÖSD:

A húsvéti ünnepekhez szorosan kötődik még pünkösd ünnepe, hiszen húsvét után ötven nappal jön el pünkösd napja, amit a kereszténység a Szentlélek alászállásának ünnepeként tart számon. Több településen ilyenkor van búcsú.

Ezen a napon választanak a legények Pünkösd királyt, a lányok pedig Pünkösd királynő járást játszanak.

A pünkösd király választások a település által szervezett népünnepélyek voltak. A falu, vagy község határába kivonul a nép, ökröt sütnek, mulatnak, közben pedig a fiatal legények ügyességi, gyorsasági versenyeket tartanak. A verseny győztesét egy évig pünkösd királynak szököltik, ingyen ihat a kocsmában és hivatalos minden lakodalomba.

A Pünkösd királynő járást, általában négy, 10-12 éves kislány játssza, akik már napokkal előbb kiválasztanak egy kicsi, 3-4 éves kislányt, Pünkösd királynőnek. Ünneplőbe öltöznek és házról-házra járva, a kislány kosarában levő virágszirmokat szétszórva, énekelnek, énekük a kender növekedését varázsolta. Ezután kapnak némi adományt.

A megválasztott pünkösdi király

Pünkösdi királyné járás

Házi feladat: Fiúk: Kérlek, legyél most költő és írd meg nekem egy négy soros locsolóverset!
Lányok: Kérlek, tervezd meg nekem egy szép tojásmintát!

ÁPRILIS 24. SZENT GYÖRGY NAPJA:

A gazdasági év kezdőnapja, ősi pásztorünnep, ekkor hajtják ki először a legelőre az állatokat, ettől a naptól kezdve szerződtek a gazdák a pásztorokat, Szent Mihály napjáig (szept. 29.).

Gonoszjáró nap is, ezért a kerítésre, ajtóra tüskés ágakat kötöznek, hogy távol tartsák a boszorkányokat.

Ezen a napon az állatokat keresztülhajtják a tűzön is, hogy elkerülje őket a rontás és az ártó szellemek. Az asszonyok harmatot gyűjtenek tiszta lepedővel, majd kicsavarják belőle a nedvességet. Mosakodásra használják, hogy szépek legyenek, illetve a kenyérsütéshez is felhasználják, hogy jó kenyerek legyenek.

Állatkihajtás

MÁJUS 1. :

A majálisok napja. Előző este a legények az erdőben töltik az éjszakát, majd reggel májusfát állítanak kedvesük udvarában. Ezzel is tudtára adták a lánynak, hogy udvarolnának neki. A májusfa, egy nagy kérgezetlen fa, amit színes szalagokkal, üvegekkel és más ajándékokkal díszítettek, majd az egész napot vidám táncmulatsággal a szabadban töltik. A májusfát a hónap végén vagy pünkösdkor kitáncolták, kidöntötték.

Májusfaállítás

JÚNIUS 8. MEDÁRD NAPJA:

Időjárás jósló nap. Ezen a napon általában lehűlés várható és ha eső is jön, akkor az több hétig is eltarthat. „Ha Medárdkor esik, 40 napig esik.”

JÚNIUS 24. SZENT IVÁN NAPJA:

Ez a nyári napforduló napja. Az év legrövidebb éjszakáját Európa nagy részén ősi rítusokkal ünneplik a mai napig. Számtalan hiedelem, babonás szokás fűződik ehhez a naphoz. A legismertebb a fiatalok tűzgrása. A falu szélén óriási máglyát raknak, körülötte énekelnek és mikor már kisebb a tűz, átugrálják. Gyógyfüveket, gyümölcsöknek vetnek a tűzbe, hogy erős füstjével elűzzék a gonoszt, az ördögöt, a sárkányokat, boszorkányokat. A lányok a tűzgrásból jósolnak a férjhez menésről. Azonban ilyenkor sokszor meg is sérültek, vagyis az égési sérüléseik miatt, sajnos csökkent az esélyük a párválasztásban. Az eladó lányok viszont szívesen kockáztattak, mert a legények ilyenkor szemelték ki az ügyesebb lányokat és hamarabb mentek így férjhez. Abban hittek, hogy aki ügyesen átugrotta a tüzet, még abban az évben megházasodik. Ezen kívül óvó szerepet is tulajdonítottak neki, pl: aki sikeresen átugrotta, nem lesz bolhás, lábfájós, szeplős, pattanásos, fekélyes vagy himlős.

A jelenlévő fiatalok a tűzgrás közben párosító dalokat énekeltek, így énekeltek össze párokat. Ezen a napon már megszakadhat a búza töve, vagyis hamarosan elkezdődhet az aratás.

Szent Iván napi tűzgrás

JÚNIUS 29. PÉTER ÉS PÁL NAPJA:

Az aratás kezdőnapja. A halászok is ekkor ünnepelnek halpaprikással, zenével, tánccal.

JÚLIUS 2. SARLÓS BOLDOGASSZONY NAPJA:

Boldogasszony a várandós anyák, szegények, szükségben szenvedők és halottak oltalmazója. Ezt a napot is az aratás kezdetének tekintik, és ekkor tartják az aratási vásárokat is.

AUGUSZTUS 15. NAGYBOLDOGASSZONY NAPJA:

Ezen a napon Mária mennybemenetelét ünnepli az egyház. Sokfelé búcsúnap.

Ekkor kezdődik az a varázserejű időszak, amikor szedni lehet a gyógyfüveket, csépelik a búzát, gyűjtik az ültetni való tojást. Ez a varázserejű időszak szeptember 8-ig tart.

AUGUSZTUS 20. SZENT ISTVÁN NAPJA:

Augusztus 20. Szent István, államalapító királyunk ünnepe. Az 1800-as évektől tartanak ilyenkor ünnepélyes körmeneteket. Augusztus 20. az új kenyér ünnepe is, hiszen ezen a napon már az új búzából sütik a kenyeret.

SZEPTEMBER 5. LŐRINC NAPJA:

Ezen a napon fordul az időjárás, a fás növények megállnak a növésben, a dinnye, körte már nem olyan ízletes, lassan eljön az ősz.

SZEPTEMBER 8. KISASSZONY NAPJA:

Szűz Mária születésének napja, kedvelt búcsútartó nap.

Ezen a napon kezdik elvetni az őszi gabonát, de előtte egy éjszakát a szabadban hagyták, hogy az Úristen megszentelhesse. Véget ér a varázserejű időszak is.

SZEPTEMBER 29. MIHÁLY NAPJA:

Európa szerte ismert pásztorünnep. Ezen a napon hajtják be az állatokat a faluba, ekkor ér véget a szolgálatuk a gazdasági évre szegődött pásztoroknak, ekkor számoltatják el őket és szegődtetik el újra, ha meg voltak vele elégedve.

Ilyenkor nagy mulatságokat, bálakat rendeztek a pásztorok, illetve nagy vásárokat tartottak, mert ez alkalommal egészítik ki a felszerelésüket.

Kezdődik az őszi vetés, a kukoricatörés, megszűnik a mézelés, nem nő tovább a fű, a halak a víz fenekére húzódnak. Ha ezen a napon itt vannak még a fecskék, újévig nem lesz nagy hideg.

OKTÓBER 15. TERÉZ NAPJA:

Szüretkezdő és asszonyi dologtöltő nap is.

OKTÓBER 20. VENDEL NAPJA:

A legenda szerint Szent Vendel egy 7. században élt ír királyfi volt, aki megutálva gazdagságát, Rómába zarándokolt és egy birtokos nyáját őrizte. Ezért lett a jószágtartó gazdák és a pásztorok védőszentje. Sok helyen szobrokat állítottak neki, amelyeken pásztoröltözetben, lábánál kutyával és báránnyal ábrázolják. A pásztorokat tömörítő vallási szervezetek ilyenkor körmeneteket és búcsút tartottak.

Szent Vendel

OKTÓBER 21. ORSOLYA NAPJA:

A kerti veteményes betakarításának napja.

OKTÓBER 26. DÖMÖTÖR NAPJA:

Az ország keleti felében elsősorban Dömötör volt a pásztorok védőszentje. Dömötör napját ezen a területen pásztorújévnak nevezték, mert ezen a napon hajtották be a legelőről az állatokat, számoltak el a juhászok gazdáikkal, és ha jól dolgoztak, akkor meghosszabbították a szolgálatukat. Vásárokat, mulatságokat is tartottak ilyenkor, ami előfordult, hogy akár egy hétig is tartott.

Szent Dömötör

NOVEMBER 1. MINDENSZENTEK NAPJA:

Ekkor emlékezünk meg halottainkról.

Az emberek kimennek a temetőbe, virágot visznek a sírokra, gyertyát gyújtanak ott és otthon is. A néphit szerint ilyenkor hazalátogatnak a halottak, ezért számukra is megterítenek az asztalnál. Ez a nap dologtöltő, mert megzavarná a holtak nyugalmaát.

A cselédeket, a bírót és a tanácsot is ezen a napon választják.

Erre a napra a vetést és az őszi munkákat is be kellett fejezni, a természet nyugovóra tér.

NOVEMBER 11. MÁRTON NAPJA:

A legenda szerint Szent Márton a ludak óljába bújt, hogy kitérjen a püspökké választás elől, de a ludak gágogása elárulta rejtekhelyét. Így ezen a napon országsszerte nagy lakomákat rendeznek, levágják Márton lúdját és megkóstolják az új bort, hogy egész esztendőben ehessenek, ihassanak. A mesterek vacsorát adnak legényeiknek, a gazdák a pásztorokat vendégelik meg. Időjósló nap a karácsonyra. A liba csontjából jósolnak, ha a csont hosszú és fehér, akkor havas lesz a tél, ha barna és rövid, akkor viszont sáros. A kalotaszegi falvakban ilyenkor Márton napi bált rendeztek.

NOVEMBER 25. KATALIN NAPJA:

Szent Katalin a házasságra vágyó lányok védőszentje, ezért férjjósló és női dologtiltó nap. Ezen a napon Katalin ágat tesznek vízbe, ha karácsonyra kizöldül, a leány férjhez megy. Időjárás jósló nap is, a karácsonnyal ellentétesen, vagyis ha Katalin kopog, karácsony locsog.

Házi feladat: Kérlek, nézz meg az interneten egy videót a Szent Mihály napi állatbehajtásról, és írd róla 5 mondatot a füzetedbe!